

A DIÁK

Az idő eleinte kellemes, enyhe volt, Rigófüty hallatszott, és a közeli mocsárban panaszosan sivített valami élőlény, mint mikor üres palackba fújnak. Felreppent egy szalonka, s nyomában a lövés harsányan, vidáman vágott a tavaszi légből. De mielőtt bealkonyodott az erdőben, hirtelen csontig ható hideg szél süvöltött kelet felől, és minden elnémult. Jégtűk csillantak meg a tócsákon, s az erdő sötét lett, barátságatlan, néptelen. Közeledett a tél.

Ivan Velikopolszkij teológus, egy sekrestyés fia, hazatérőben az ártéri rét keskeny ösvényén lépkedett, Ujjai megdermedtek, arca kigyúlt a szélben. Úgy érezte, hogy ez a váratlan hideg halomra döntött minden megszokott rendet, hogy maga a természet is megborzadt, s ettől az esthomály is a kelleténél gyorsabban sűrűsödik. Körös-körül valahogy különös, komor volt a pusztaság, Csupán az özvegyek folyó menti földcsékjéről villant valami fény; távolabb körülötte és ott, ahol a falu terült el vagy négyversztányira, mindent elnyelt a hideg esti sötétség. A diáknak eszébe jutott, hogy mielőtt eljött otthonról, anyja a pitvarban ült a földön, és a szamovárt tisztogatta, apja meg a padkán köhécsejt. Nagypéntek lévén, semmit sem főztek otthon, és ő kínzó éhséget érzett. Most a hidegben dideregve arra gondolt, hogy éppen ilyen szél süvített a Rurikok idején, Rettegott Iván és Nagy Péter alatt is, és akkoriban ugyanilyen szörnyű szegénység, inség dúlt, ugyanilyen lyukas zsúpfedelek, tudatlanság, búbánat, ugyanilyen pusztaság, homály és leigázottság, ezek a borzalmak voltak, mint most és mindíglen, s még ezer év múltán sem lesz jobb. Nem kívánczolt haza.

Azt a helyet azért hívták az özvegyek földjének, mert két özvegyasszony - anya és leánya - tulajdona volt. A tűzrakás fényesen, recsegve égett, s bevilágította messze körös-körül a szántást. Vaszilisz, az idősebb özvegy, magas, testes öregasszony, férfibekecsben állt a tűz mellett, s elgondolkozva nézett a lángba; leánya, az alacsony, himlőhelyes, bamba képű nő, a földön ülve az edényt s kanalakat mosta. Nyilván, épp most vacsoráztak meg. Férfihangok hallatszottak: a pataknál lovakat itattak a helybeli munkások.

- Hát visszajött a tél - szólt a diák, a tűzhöz közeledve.
- Jó estét!

Vaszilisz összereszt, de mindjárt megismerte, és barátságosan mosolygott.

- Meg se ismertelek, Isten hozott. Adjon minden jót.

Beszédbe elegyedtek. Vaszilisz tapasztalt asszony volt, valamikor uraknál szolgált, szoptató-, aztán szárazdajka, választékosan beszélt, s sohasem tűnt el arcáról a szelíd, illedelmes mosoly; a leány, Lukerja, férjétől agyongyötört, igazi falusi asszony, csak rápislantott a diákra és hallgatott, s olyan furcsa volt az arckifejezése, mint a süketnémáké.

- Pontosan ilyen hideg éjszakán melegedett tűz mellett Péter apostol - mondotta a diák, s kezét a tűz felé nyújtotta. - Vagyis hát akkor is hideg volt. Jaj, milyen szörnyű éjszaka volt az, öreganyám! Rettenetes magányos, hosszú éjszaka!

Körülnézett a homályban, dideregve rázta meg a fejét, és megkérdezte:

- Ugye, ismered a tizenkét evangélistát?

- Igen - felelte Vasziliszta.

- Ha még emlékszel, az utolsó vacsorán Péter ezt mondá Jézusnak: „Én kész vagyok veled menni akár a börtönbe, akár a halálba.” S az Úr erre imigyen szólt vala: „Bizony mondom néked, Péter, nem szóal meg ma a kakas, míg te háromszor meg nem tagadod, hogy ismersz engem.” A vacsora után Jézus halálos bánatban imádkozott a kertben, a szegény Péter pedig lelkében kimerülve elgyengült, pillái elnehezültek, és sehogyan sem tudta elűzni az álmot. Aludt. Később, erről hallottál, Júdás azon az éjszakán csókkal elárulta kínzóinak Jézust. Megkötözve vitték a főpap elébe, és Péter a bánattól, aggodalomtól elgyötörten, tudod, kialvatlanul, megérezte előre, hogy most valami rettenetes történik a földön, s követte mesterét... Borzasztóan, eszeveszetten szerette Jézust, és messziről nézte, hogyan kínozzák...

Lukerja otthagya a kanalakat, és mozdulatlan tekintettel meredt a diákra.

- Odaértek a főpaphoz - folytatta -, Jézust vallatóra fogták, a munkások pedig ezalatt, mert hideg volt, tüzet gyújtottak az udvaron, hogy melegednének. Velük együtt állt a tűz mellett Péter, s ő is melegedett, mint én most. Egy asszony, meglátván őt, így szólt: „Ez is övele volt!”, vagyis hát őt is kihallgatásra kell vinni. És a tűz körül a többi munkás is bizonyára gyanakodva, szigorúan nézett rá, mert ő zavarba jött, és ezt mondta: „Nem ismerem őt.” Kevéssel később valaki ismét felismerte benne Jézus tanítványát, és szólt: „Te is azok közül való vagy.” De ő megint megtagadta. És harmadszor is hozzáfordult valaki: „Nem téged láttalak ma vele a kertben?” Ő harmadszor tagadta meg Jézust. „És mikor ő még beszélt, megszólalt a kakas”, és Péter, messziről nézvén Jézust, visszaemlékezett szavaira, melyeket neki mondott a vacsorán... Emlékezett, felocsúdott, és kiment az udvarból, és keserves sírásra fakadt. Az evangéliumban írva vagyon. Úgy el tudom képzelni: csöndes, csöndes, sötét, sötét a kert, és a csöndben alig hallható az ő elfojtott sírása...

A diák felsóhajtott s eltűnődött. Vasziliszta még mindig mosolyogva hirtelen felzokogott, nagy cseppekben, bőségesen omlott a könnye orcájára, és eltakarta arcát a tűz elől, mintha szégyellné könnyeit, Lukerja pedig mozdulatlanul bámulván a diákra, elvörösödött, arckifejezése feszült és súlyos lett, mint aki nagy erővel fojtja el a fájdalmát.

A munkások visszatértek a folyópartról, s közülük az egyik már lóháton közeledett, és a tűzrakás fénye reszketegen vetődött rája. A diák jó éjszakát kívánt a két özvegynek, s továbbállt. S megint sötét lett, s a keze megint fázott. Kegyetlen szél fújt, valóban visszatért a tél, s nem lát-szott, hogy holnapután itt a húsvét.

Most a diák Vasziliszára gondolt: az ő sírása arra vall, hogy mindaz, ami azon a nagypénteken Péterrel történt, valami titkos vonatkozásban van vele...

Széjjelnézett. A magányos fény békésen pillogott a sötétben, s már nem volt senki körülötte. A diák megint elgondolta, hogy mivel Vasziliszta zokogott, leánya pedig zavarba jött, ebből nyilvánvaló, hogy amiről ő az imént beszélt nekik, ami tizenkilenc évszázaddal ezelőtt történt, annak köze van a jelenkorhoz: mind a két asszonyhoz, sőt ebben az eldugott faluban mindenkire, még őhöz is magához is. Az öregasszony biztosan nem azért fakadt sírva, mert ő megindítóan tud mesélni, hanem azért, mert Péter közel áll szívéhez, és egész lényét áthatja az, ami Péter lelkében végbement.

Egyszerre örömmel teli izgalom fogta el a diákot, s még egy percre meg is állt, hogy mély lélegzetet vegyen. A múltat - gondolta - egymáshoz folyó események szakadatlan láncolata kapcsolja a jelenhez. És úgy tetszett neki, hogy ő most meglátta ennek a láncnak mindkét végét, megérintette az egyiket, mire a másik vége is megrezsent.

És amikor átkelt a kompon, s azután felkapaszkodott a hegyre, szülőfalujára nézett, majd nyugat felé, amerre a hideg alkonyat keskeny vörös sávja fénylett - arra gondolt, hogy az igazság és a szépség, ami ott a kertben és a főpap udvarában irányt adott az embersorsnak, megszakítás nélkül folytatódott a mai napig, és minden bizonnyal ez a két dolog volt a fő az emberéletben s az egész földön; erre a gondolatra lassanként feltámadt benne a fiatalság, az erő, az egészség - még csak huszonkét éves volt! -, az ismeretlen, titokzatos boldogságra való várakozás kifejezhetetlenül édes érzése, s gyönyörűnek, csodálatosnak, magasztos értelemmel telítettnek látta az életet.

1894

Lányi Sarolta fordítása